

ВЕНЕЦИАНСКИ Литературен ВЕЩНИЦИ

За Алек Попов

- Амелия Личева
- Велина Минкова
- Деляна Манева
- Трейси Спийг

Нова българска

- Антония Апостолова

Разговор с Елена Георгиева
за Международния панаир
на детската книга в Болоня 2025

Отзиви

- Румяна А. Станчева
за ново издание на Пею Яворов
на френски
- Маргрета Григорова
за Ян Полковски
- Владимир Шумелов
за Дойчин Дойнов

Проза

- Аслъ Ердоган

Младежкият театър на 80 години

- Разговор на Камелия Николова с
Михаил Байков

- Нева Мичева

Кинонаблюдения и препоръки от
фестивалната 2024-та

Визия

- Мария Василева

Елена Йонева,
илюстрация към
стихосбирката
„Енигми“ от
Петър Канев

Панайотис Йоанидис

К

Мъжкият елен
горд със своите малки
под олеандъра.
Раздвижва глава:
рогата разлюляват клоните –
розови цветчето го посипват.

Кестенът изсъхна
на седемдесет и пет.
Още колко лета ще издържи
вкопчена в скалата
сянката на нара?
Колко още ни остават
безгрижни лета?
питаш ме по телефона
край морето.

Зиме-лете
от векове,
къси панталонки
са носили момчетата
на север и на юг.
Талията на момчето
не се променя много:
пищялите растат.
Късите панталони
си остават къси,
и нека се скъсяват все повече и повече
от година на година.
Когато ги шият широки

даже траят по-дълго:
ако кръстът заякне,
ако избуят бедрата.
Освен това в игрите
дългите панталони се цапат,
късат се.
По-добре
ограни колене
– си мислят майките,
по цялата земя,
от векове –
отколкото крпки.
Икономия на плат
и момчетата се учат какво е болка
и да внимават.
И да не се срамуват
да показват раните си.
Като
малки
плочки
които се подават
хоризонтално от стените
на каменните къщи:
изглеждат сложени случайно,
но са стъпала
и водят.

Превод от гръцки: ЯНА БУКОВА

още на стр. 7

Броят се издава с подкрепата на НФК

ISSN 1310-9561

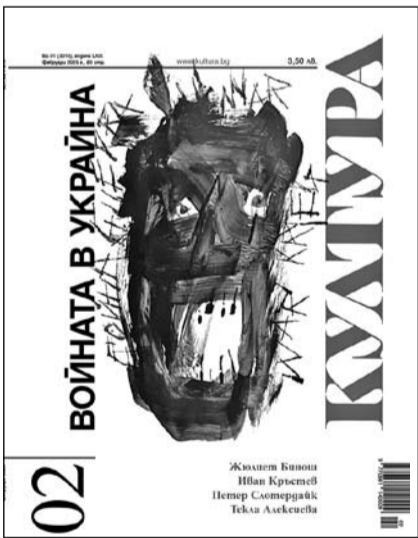

9 771310 956011

Християнство и култура, бр. 198

Водеща тема в новия брой 198 на сп. „Християнство и култура“ е *Казусът с регистрацията на Старостилната църква* – духовните и законови измерения на този проблем са разгледани в разговора в редакцията с участието на Калин Янакиев, Атанас Славов, Златина Каравълчева и Александър Смочевски. Друга тема в броя е „Съвременен богословие“, в която е включен текстът на Ставрос Янзаголу *Рецепцията на св. Григорий Палама през XX век. Тенденции и течения*. Рубриката „In Memoriam“ е посветена на починалия наскоро Албански архиепископ Анастасий (Янулатос), представен и с неговия текст *Преоткриване на апостолското самосъзнание през XXI век*. Темата „Дебати“ присъства в броя с анализа на Тодор Велчев *Проблемът „наука vs. религия“ и християнската научна апологетика през XXI век*, а рубриката „Християнство и история“ включва текстовете на Даниела Калканджиева *Преосмисляне на автокефалията: светските власти като автокефалотворен фактор* и на Явор Иванов, посветена на *Константинополският патриарх Агапангел – адрианополец и българин*. Рубриката „Хоризонти“ представя статията на еп. Петко Вълв *Няколко думи за герба на Юбилея 2025 г. „Поклонници на надеждата“*, както и анализа на Хариет Бабър, посветен на *Джими Картър: най-обичаният бивш американски президент*. В броя е представена и излязлата наскоро книга на Фредерика Матюз-Грийн *Първи плодове на молитвата. Четиридесетдневно пътуване с Канона на св. Андрей Критски*. Рубриката „Християнство и изкуство“ включва статията на Румяна Лечева *Неизвестно за известните. Църковните хорове създават най-старата извънстолична опера в Стара Загора преди сто години*, в нея е представена и изложбата на *Севда Потурлян „Остатъци от вяра“*. Броят е илюстриран с творби на Красимир Русев и Атанас Атанасов, на които е посветен разговорът с Красимир Русев, озаглавен *За стенописите в Салерно и изкуството като средство в междухристиянския диалог*.

„Войната в Украйна. Три години по-късно“ е темата на новия брой 02 на сп. „Култура“. В него може да прочетете текстове от Теодора Димова и Еманюел Карер, Юрий и София Андрухович, Тимъти Снайджер и Нина Хрушчова, Херфрид Мюнхлер и Гофредо Бучини. И още: анализът на Иван Кръстев „Завръщането на бъдещето и последният човек“, Петер Слотердайт за „Европейската главоблъсканица“ и Валер Новарина за „Театър и тайнство“. Интервюта в броя: Жулиет Бинош, Мохамад Расулоф, Захари Карабашлиев, Петя Кокудева, Текла Алексиева, Мишел Табачник и Милко Лазаров. Фотографиите в броя са на Мирослав Момински, а разказът в „Под линия“ е на Лило Петров.

Елена Йонева. Снимка Личен архив

ЕЛЕНА ЙОНЕВА (2001) завършва бакалавърска степен в специалност „Сценография“ на Националната художествена академия през 2024 г. Участва като арт директор и сценограф в различни кино и театрални проекти за млади артисти, последният от които е *Streaming Generation*, осъществен в рамките на XX издание на Софийския театрален салон през март тази година. Нейни работи са показвани в няколко колективни изложби. В броя са представени фотографии от първата ѝ самостоятелна изложба „Фрагменти от забравени истории“ (2024), както и илюстрации към подготвяната за печат стихосбирка на Петър Канев „Енигми“ (изд. Човешката библиотека).

IN MEMORIAM

Мария Липискова (1972-2025)

На 19 март ни напусна Мария Липискова. Едно от най-силните присъствия в съвременната българска литература, поет и автор на лирична проза, критик и издател, преводач на значими автори като Владимир Проп, Михаил Бахтин, Михаил Ямполски, Борис Дубин, Глеб Шуляков, Владимир Проп, Михаил Епщейн, Борис Гройс, Андрей Тарковски, Йосиф Бродски, Осип Манделщам, Леонид Шваб, Олег Юриев, Павел Арсениев, Анна Глазова, Полина Барскова. Поезията и прозата на Мария Липискова са преведени на хърватски, румънски, руски, испански и английски език. Почеркът на Липискова е моментално разпознаваем – дълбоко интимен, минималистичен, но силно въздействащ, съноподобен, обогатен от повторителност, прекрачваща ръба на онова, което е възможно да се изговори. За себе си Мария казваше, че може да я открият „между думите“, че се занимава само „с това – Въображаемото: на думите, на поезията, на прозата, на музиката, на образите и на всички мислими и немислими, но съществуващи – пространства и рефлексии“. През целия си творчески път Мария Липискова беше свързана с „Литературен вестник“, където публикуваше поезия, преводи,

Мария Липискова. Снимка Владислав Христов

критически текстове, участваше в литературни четения и работилници. След дебютната ѝ стихосбирка „По следите на Мадлен“ (изд. „Кала“, 2007), през 2013 г. се появи „Не-снимане“ като издание на Фондация „Литературен вестник“, номинирана за наградата „Иван Николов“, и получила множество рефлексии на страниците на самия вестник. Следва „Хирошима моя“ през 2017 г. като първото издание на издателство „Същности“, което Мария Липискова създаде като пространство, което да приютява собствените ѝ творби и преводи. Преди три години излезе книгата с поезия „Пристанището на часовника“ (изд. „Същности“, 2022), за която Мария публично беше споделила, че ще бъде нейната „последна книга“. За съжаление, предчувствието ѝ се сбъдна. Напоследък споделяше нови текстове и идеи с приятелите си, започна да обмисля и нов сборник с поезия, който очаквахме да завърши. Много ще ни липсва с нейната фина чувствителност и дълбока интелектуалност, с безкомпромисния си стил и творческата отгаденост. Простихме се с нея на 21 март, Световния ден на поезията.

Светъл път, Мария!

AB

ПОКАНА

ИЗДАТЕЛСТВО „ЕРГО“ ви кани на премиерата на новата поетична книга на Владислав Христов „Маслен нос“.

Събитието ще се състои на **10 април от 18.30 ч.** в Унгарски културен институт. Заповядайте!

КОНКУРС

Портал Култура обявява годишния си конкурс за проза и хуманитаристика

Срокът за кандидатстване е до 30 април 2025 г. Отличията са учредени през 2014 г. от Фондация „Комуниас“ и предвиждат раздаването на годишни конкурсни награди в следните раздели:
– проза (сборник с разкази, повест, роман);
– хуманитаристика.

В конкурса могат да участват само творби, публикувани в периода

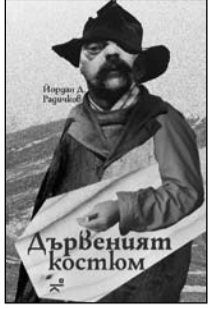
1 януари – 31 декември 2024 г. Те трябва да са дело на съвременни български автори; да имат безспорни художествени достойнства и приносен характер за българската словесност в отстояването на общочовешките и християнски ценности.

В двата конкурсни раздела се присъждат:

- **I награда** (в размер на 7000 лв.)
- **II награда** (в размер на 4000 лв.)

За да е валидно заявлението за участие в конкурса, **до 30 април т.г.** кандидатите трябва да **предоставят безвъзмездно 2 екземпляра** от предложените от тях книги, придружени от **формуляр**, който може да се изтегли от сайта на Портал Култура. **Адрес за изпращане по пощата на книгите и на формуляра за кандидатстване:** Фондация „Комуниас“, София 1000, бул. „Патриарх Евтимий“ 22, ет. 3, за Годишните награди на Портал Култура. **Телефон за контакти:** Портал Култура: 02/434 10 54.

Йордан Д. Радичков, „Дървеният костюм“, изд. „Кота 0“, С., 2025

Първият роман на Йордан Д. Радичков, който се появява след няколко негови книги с разкази, представлява абсурдистка история, в която двама герои се отправят на път, за да открият самоличността на мъртвец с неизвестна идентичност. Очаквано, тяхното пътуване през зимната околност и близките села се превръща в търсене повече на самите тях, отколкото на сведения за починалия. Решена в стилистиката на абсурда, фантазмагоричните елементи и черния хумор, книгата се стреми да постави сериозни въпроси за днешното общество, за съвременния свят.

Боряна Владимирова, „Литературни анкети – 13 поети от 90-те“, Издателски център „Боян Пенев“ – Институт за литература при БАН, С., 2025

Книгата съдържа анкети с 13 поети, започнали литературния си път през 90-те години на ХХ в., и чрез тях търси отговора на въпроса как би могло да се очертае и идентифицира поетическото поколение на това десетилетие. Портретът на десетилетието обаче изглежда непълен, и то не само откъм авторски имена, но и откъм линии в тогавашната поезия. Обяснение за това се старая да даде и разговорът, от който разбираме, че някои от поканените автори са отказали да участват в анкетата. При все това отговорите на включените се поети, чрез съвпаденията и разминаванията си, съставят интересен образ на това динамично литературно време. Подсещат ни и колко различни поетики тръгват през десетилетието на 90-те и в колко различни посоки се развиват след това.

Том Кука, „Камъни на самотата“, прев. от албански Евгения Котова, изд. „Колибри“, С., 2025

Том Кука е албански писател, автор на няколко романа с исторически сюжети. Такъв е и „Камъни на самотата“, появил се през 2018 г. Книгата се вписва в актуалната за съвременната проза тема за трагични отминавания. Сюжетът се връща към албанската история от началото на миналия век и я разказва основно през изпитаната формула на семейната сага.

За Международния панаир на детската книга в Болоня

Разговор с Елена Георгиева, координатор на българското участие в изложението

Асоциация „Култура и книжовност“, в чийто екип сте, подготвя българското участие в тазгодишния Международен панаир на детската книга в Болоня, който ще се състои в началото на април. Бихте ли разказали какво предстои, кои са основните акценти в програмата на българския павилион?

Българското представяне на Международния панаир на детската книга в Болоня за трета поредна година се организира от асоциация „Култура и книжовност“. Тази година освен традиционното присъствие с павилиона Bulgarian Books for Kids подготвихме нови елементи в програмата, които ще допринесат за по-доброто познаване на българските книги, издатели и творци от страна на международната професионална публика.

За първи път, по покана на организаторите на форума, ще проведем събития, посветени на българската книга, които са част от официалната програма на панаира. Ще представим преводческата ни сцена с възможностите за подкрепа на чуждестранни издателства и преводчи, които искат да издават наши заглавия. Планирали сме дискусия за съвременната българска литература за възрастни и новите гласове в нея. Панаирът в Болоня е посветен на детската книга, но от няколко години има и секция за литература за възрастни, така че там ще проведем второто събитие. Участници в тези събития са Юлия Рафаилович от „Къща за литература и превод“, Гергана Панчева от литературна агенция „София“, Яна Генова като независим експерт, Гергана Георгиева от издателство „Жанет 45“, преводчиците Нева Мичева, Джорджа Сладони и Зорница Христова (също издател и автор). Не на последно място, доц. д-р Капка Кънева, преподавател в НХА, ще бъде ментор на млади илюстратори в програмата на панаира Illustrators' Survival Corner.

В павилиона Bulgarian Books for Kids ще бъде разположена изложбата „Подир думите. 19 български илюстратори на детски книги“, която е своеобразно продължение и награждане на миналогодишната изложба „Радост, тъга и надежда. 25 български илюстратори на детски книги“, отново представена в Болоня. Новата и миналогодишната селекция илюстрации ще присъстват едновременно на българския щанд и по този начин ще успеем да представим работата на над 40 български илюстратори на панаира. Целта ни е да направим актуална, макар и субективна снимка на съвременната българска илюстрация и да запознаем международната публика с богатството и разнообразието на художествени почерци. В новата селекция, направена отново от кураторите Антон Стайков и Свобода Цекова, участват представители на няколко поколения художници – някои от тях са утвърдени автори, други тепърва градят кариера. Сред тях са Дамян Дамянов, Елена Жаблянова, Ива Сашева, Ина Христова, Капка Кънева, Катрин Ефтимова, Кремена Ягодина, Кирил Златков, Кристина Тужарова, Люба Халева, Мария Гюлеметова, Мария Налбантова, Мила Янева-Табакова, Невена Ангелова, Росица Ралева, Сияна Захариева, Сотир Гелев, Ясен Григоров и Ясен Пюзелев.

Разбира се, павилионът ще бъде пространство за срещи между български издатели и литературни агенти и техните колеги от чужбина. Тъй като панаирът на детската книга в Болоня

е преди всичко бизнес форум за обмен на права, тази година се радваме на нов формат за подкрепа на българските издатели. По наше предложение Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средни предприятия за първи път организира търговска мисия за посещение на панаира на книгата. Благодарение на мисията над 10 издателства ще получат финансова подкрепа от държавата, за да посетят форума.

Както споменахте, Вашата асоциация организира българското участие на панаира в Болоня за трета поредна година. Какъв опит натрупахте, развива ли се концепцията за българското участие през тези години?

Всяка следваща година представянето става по-обширно и задълбочено. През 2023 г. започнахме с малък щанд от 16 кв. м, просто присъствахме на форума. През 2024 г. надградихме пространството до 64 кв. м, реализирахме изложба на български илюстратори, представихме различни селекции книги. Тази година продължаваме с растежа на българското участие – запазваме всички досегашни елементи, а към тях добавихме три събития на панаирните сцени в официалната програма на форума, както и търговската мисия, която споменах, организирана от Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средни предприятия. Като организатор на участието в панаира на книгата в Болоня асоциация „Култура и книжовност“ има 5-годишен план за развитие и награждане на българското представяне.

Българската литература и илюстрация за деца са на много високо ниво. Успяват ли качествата им да впечатлят публиката в Болоня? Успяват ли да привлечат вниманието на чуждите издатели към българските заглавия?

Да, определено се чувства интерес към българската детска книга на панаира в Болоня. Миналогодишното ни представяне беше много силно и привлякохме вниманието на международната професионална общност. Натрупахме голямо количество контакти, сред които продължаваме да промотираме българските детски книги, а някои от заглавията, представени на щанда, бяха издани и преиздани в чужбина. Едно от първите неща, които чуехме от организаторите на панаира от италианска страна, беше техният заявен интерес към българските книги, но едновременно с това десетки въпроси и признания, че не знаят почти нищо за нашата детска литература и илюстрация. За детското ни книгоиздаване е важно да се заявяваме, да участваме в подобни форуми като този в Болоня, за да подкрепяме както националната ни култура, така и книжната индустрия.

Разкажете малко повече за самия процес на подготовка за панаира – със сигурност е дълъг и започва много преди самото събитие. Какъв е процесът на подбор на участващите в изложението и в съпровождащите го прояви творби, как определяте акцентите, формата на проявите...? Подготовка за участието в следващото издание на панаира на книгата започва още преди да е завършило предходното. Работим с екип от професионалисти, които правят различни селекции от книги,

Българският павилион на Международния панаир на детската книга в Болоня през 2024 г.

за да бъдат представени в павилиона. Сред тях са Свобода Цекова и Антон Стайков, Вал Стоева, Зорница Христова, Анна Хаджимешева. Съветваме се с експерти като Яна Генова, Юлия Рафаилович и Нева Мичева. Определяме акцентите в представянето спрямо най-голямата нужда на сектора у нас и спрямо необходимостта за познаване на различните аспекти на българската детска книга от страна на международната професионална общност.

Кои са най-големите трудности при подготовката за панаира? Разчитате ли на сътрудничеството на други институции, организации?

Без институционална и финансова подкрепа от страна на държавата участието във форуми като Панаира на книгата в Болоня е немислимо. За щастие, за поредна година Министерството на културата и Столична община подкрепят представянето, което правим. Най-голямата трудност за нас, а мисля и за самите институции, е липсата на стратегия и последователност за представяне на българската книга в чужбина. Подкрепата се решава на проектен принцип година за година, което оцветява всички нас – създава несигурност, ограничава възможностите за представяне, налага компромисни решения в последната минута и ни лишава от възможността да планираме дългосрочно. Искрено се надявам, че въпреки несигурната политическа обстановка ще има разрешение на този въпрос, тъй като воля за това в книжния сектор определено има.

От наблюденията Ви на панаира в Болоня, кои са основните тенденции в съвременната литература за деца и изобщи в книгоиздаването за детска публика?

Една тенденция, която набра скорост в последните години, е свързана с издаването на комикси. Тази мода като че ли подмина България, но в чужбина се превърна в огромна вълна и привлече масово читателите. Друга тенденция, която е устойчива и дългосрочна, е обвързването на детските книги с други художествени произведения и продукти на индустрията – филми, електронни игри, интерактивни забавления. Все по-често на книгата се гледа като на изходен продукт, от който може да се създадат нови предложения за пазара. Неслучайно и панаирът на книгата в Болоня има учредена награда за cross-media project.

Въпросите загаде АНИ БУРОВА

„Дали светът да съществува или нищо“

Две години след романа „Дирите на кръвта. Странстванията на Хенрик Харсинович“ в превод на Вера Деянова (изд. ВББ, 2022) Ян Полковски (р. 1953) идва за втори път в България с поетичния том „Когато Бог се колебае“ в превод на поета-преводч Лъчезар Селяшки, в гостоприемното към полската литература издателство „Ерго“. Книгата излиза с подкрепата на Института на книгата в Полша и на Полския институт в София.

Интересен и в извместен смисъл обратен ход на българската рецепция крие фактът, че първото книжно издание на Полковски у нас е роман, написан от творец, който дълги години е познат като поет и сравнително късно се обръща към романовете форма. Тази обратна перспектива позволява романната биография на главния герой (Хенрик Харсинович) от „Дирите на кръвта“ да се огледа в духовната изповед на автора, изразена в поетична форма. „Писмата до Бога от бездната“, които пише Хенрик, попадат в съзвучие със стихотворения като „писмото на иус“, в което дочуваме редовете на писмото, започващо така: „прости ми, Отче/но не помня/къде настъпи краят...“.

Поетичният сборник съдържа 85 стихотворения, избрани от автора и съгласувани с преводачи. Предговорът е на Юзеф Мария Рушар, автор на масивна монография за Полковски, негов почитател и популяризатор. Подборът на стиховете е направен въз основа на два обемни тома поезия, които обхващат периода 1977-2017 и 2018-2022 и излизат под същото заглавие: „Когато Бог се колебае“. Освен че е ключово за автора си, то задава въпрос как да бъде разбирано. Още повече че е част от поантата на стихотворение без заглавие, което завършва така: „Леко е да се живее, когато Бог се колебае дали светът да съществува или нищо“. Стихотворение, вдъхновено и художника поет Роман Кисъв за рисунката на Христовото разпятие от корицата и изписано от вътрешната ѝ страна. Цитатът на заглавието показва, че „колебанието“ е мислено откъд епизода в Гетсиманската градина и същевременно

го побира в себе си. Колебание, което носи кръстните мъки на озорчението и изстрадането на света и въпроса дали саможертвата си струва, след като не може да възпре злините, причинявани на човек от човека. Поезията на Полковски носи кръста на историята като душевно разпятие, лична и родова съдба. В нея можем да открием дирите на Втората световна война, оставила белег в спомените на майката („1943“), съветските лагери („Лъжицата на баща ми“), болезнената зона на източните полски пограничия. Същевременно това е поезия душеспасителна и целебна, отвежда с ранените си нозе при

чистите извори на възвишеното, природата, лобовта, красотата, изкуството. По думите на Кишиоф Кьолер това са „стихове, които са способни да „променят живота“, носят „дълбока кондензация на емоцията, точност на изказа и поразяваща красота“, но случват се във време, което не ги разбира, когато „поезията, културата са своего рода

забава, форма на игра“. Деликатно, но твърдо животът и творчеството на Полковски намират път към читателя, въпреки че по думите на Юзеф Мария Рушар „принадлежат към необичайните, но парадоксално слабо присъстващите в читателското съзнание“.

Предговорът на Рушар ни запознава с ясниите три периода в творческата биография на поета: нелегалното му творчество от периода 1977-1989, когато е свързан с движението „Солидарност“ (той е първият поет, публикувал извън цензурата четири тома с поезия), двадесетгодишното мъчание, „гръмкото завръщане“ с тома „Cantus“ от 2009 г., последван от още 9 поетични тома (включително два тома „Когато Бог се колебае“) и три романа. Творчеството на Полковски печели признанието на Станислав Баранчак, Ян Блонски, Тадеуш Ничек, Мариан Сталя и става обект на две монографии (на Войцех Кудиба и Юзеф Рушар), филмов триптих и интервю река (на Пьотр Легутко).

Изчезването на Полковски от литературната сцена за 20 години се случва в годината на Прехода и я белязва. Името му става част от символно заглавие-обръщение на програмно стихотворение на Марчин Шветлицки, представител на групата „брулион“ (чернова) и движението на т.н. „о’харисти“ от името на американския поет Франк О’Хара (вж. полонистичния брой на „Литературен вестник“ „1989 година в огледалото на полската литература“ (2019, бр. 30). Стихотворението „За Ян Полковски“, в което звучи нотата на поетичен дуел, вероятно е усетено като плесница от Полковски, който решава да не ѝ отговаря, или по-скоро да отговори с мъчание. Той изчезва, а в същото време започва дискусия около този пореден случай на конфронтация при идването на нова вълна в полската литература. Избира начин на живот почти отшелнически, далеч от суетата на литературния живот, в скромна къща в гората до село Тумова.

Полковски се вписва ясно в линията, която Збигнев Херберт прокарва в полската литература, за която са водещи метафизичните размисли, емпатията, темите на изкуството в историята на цивилизацията, ревизията на митовете. Вигима или по-скоро чуваема е и неговата близост с Тадеуш Ружевиц, което личи и в заглавието на един от томове му „Разговори с Ружевиц“ (2018). Поетични събратя на Полковски, с които разговаря в стиховете си, са Адам Мицкевич, Паул Целан, Чеслав Милош, Йосиф Бродски. С Херберт го сближават както метафизичните монове и бунтът на страданието, така и общуването със света на художниците и картините. Така например в стихотворението „Очакване“ оживяват фреските на Караваджо в катедралата „Санта Мария дел Пополо“: „Край картините Покръстването на Св. Павел / и Разпятието на на св. Петър / жената озарена като кехлибарена амфора говореше / за затворения във всяка постъпка в погледа и в частицата мисъл / Бог който чака освобождаване“. Музиката също нахлува в поезията му – чуваме бароковия орган на Бах в стихотворението „европа“, където „безкрили облаци водят всички останали/поднебесни пътища в бароковите улици над хоризонта“. В стихотворението „зрач“ чуваме меланхоличния тропет на Майлс Дейвис от „Самотен огън“, превърнат в словообразите на един октомврийски ден и узнаваме, че „в този ден на жълтеещите кестени на чернеещите ясени / на болезненото слънце пленниците поети ще продължават / да твърдят, че не са политически дейци“. Природата, която възторгва всички сетива на поета, има своето шествие в неговата поезия, посещава го в горчиви и в любовни часове. „Вдишвам сладкия въздух и идва горчивият час / – споделя той в „голи буки“ – Тънки треви в безпорядък слизат от склона. Виненочервените и златни клони на дряна / записват на снега безсмъртни изречения. / Вдишвам в пътеки на сърни думите / в премръзнали срочки“. В същото стихотворение поетът ни съпричастява към времето в себе си, към своя вътрешен диалог между детето и стареца:

*едновременно съм момче и стар човек.
Момчето ми говори: чуй, трябва
да бъдеш търпелив,
това, което искам да разкажа за теб,
трябва първа да преживея.*

Вярвам, че цитираните стихове докосват както до изконната сила на поезията, която владее стиховете на Полковски, така и до изяществото на превода изпод перото на поета-преводч Лъчезар Селяшки, който съпреживява словото, образите, чувствата и мислите на своя поетичен събрат. Със сигурност тази книга може да наслади читателя и да му даде незабравима среща с истинската поезия. Тя излиза в ценната поредица „Модерна европейска лира“ на издателство „Ерго“, където очакват читателя още такива срещи. Книгата беше представена на 11 март в салона на Полския институт.

МАРГРЕТА ГРИГОРОВА

Ян Полковски, „Когато Бог се колебае“. Избрани стихотворения, прев. Лъчезар Селяшки, изд. „Ерго“, С., 2024

Костадин Костадинов, „Последният войнишки император“, изд. „Хермес“, Пловдив, 2025

Новият роман на Костадин Костадинов стъпва върху два основни и класически елемента на литературата – разказването и приключението. И с това напомня на предишния роман на автора, „Ловецът на пеперуди“, който с излизането си преди три години спечели вниманието на читатели и критици. Двете книги си приличат и по друго – в центъра на сюжета е колекционерството, по-скоро страстта към колекционирането – в по-ранната книга на пеперуди, тук на монети от римско време. Романът се изгражда като поредица от епизоди от невероятната биография на главния герой, а през нея се превръща в разказ за събитията, белязали няколко десетилетия от двайсети век.

Красимира Даскалова, „Разкази за книги, жени и книжовни жени“, УИ „Св. Климент Охридски“, С., 2025

В новата книга на Красимира Даскалова се преплитат две теми, на чието изследване тя е посветена отдавна – историята на книгата и четенето и историята на жените в общественния живот. Трудът разглежда проблематиката си в широк хронологичен обхват на XIX и XX век и в контекста на различни исторически и социокултурни ситуации. Изданието съдържа и интервюта на авторката с изявени изследователи в разглежданите области.

Франсис Кирпс, „Мутациите“, прев. от немския Жанина Драгостинова, изд. „Колibri“, С., 2025

Франсис Кирпс е люксембургски писател. Книгата му „Мутациите“ излиза в оригинал през 2019 г. и съдържа седем разказа и една поема, създадени като интертекстуални препратки към произведения на класически автори – Франц Кафка, Проспер Мериме, Вирджиния Улф и др. Заглавието „Мутациите“ е съвсем подходящо, защото произведенията на Кирпс не са просто вариации на известните творби, нито се свеждат само до интертекстуална игра. Те се разгръщат като самостоятелни произведения, които поставят познатите сюжети в нов контекст, за да повдигнат въпроси, актуални за днешния човек и днешния свят.

Елена Йонева, из „Sagrada Familia, Spain I“

Поезията на Яворов с двуезично преводно издание във Франция

Дори и във време, когато българската литература е все по-често прежеждана на чужди езици, оценявана и награждавана международно, усещането ни, че сме недостатъчно познати извън граница изглежда непроменено. Когато става дума за поезия сме още по-„тревожни“ заради трудността да се постигне двойният хоризонт на очакване: преводът да бъде адекватен, близък на оригинала и по смисъл, и по съответствие с поетичния стил на оригинала. Спомням си как преди години гостуващият у нас френски славист Леон Робел шокираше младостите, каквито бяхме, с твърдението си, че преводът на едно произведение трябва да бъде разглеждан като съставен от всички, при това различни негови преводи. Казвам го, тъй като съвсем неотдавна поезията на Пею Яворов на френски език се появи в ново и обемно томче (повече от 80 стихотворения) на издателство „Circé“. Издателството, взело за свое името на древната магьосница Цицея, омайва с богата каталог в различни жанрове, като много от поетичните сбирки са преводни, класически и съвременни, от руски, немски, китайски, сръбски, английски: Анна Ахматова, Осип Манделшам, Гьоте, Хайне, Бей Дао, Миодраг Павлович, Джон Дън, Емили Дикинсън, Е. А. По, Елизабет Бишп... а вече и преводи от българския поет Пею Яворов.

Откроява се решението на издателя и на преводачите за двуезично представяне. Вещност това е идеалният начин да се покаже поезията на чужд език. Не всеки ще може да сравни с българския оригинал, но усещането за автентичност става много силно при такъв подход. Често ни е трудно да повярваме, че една поезия може да зазвучи пълноценно на друг език. За Яворов, каноничен автор, когото всеки учи дори наизуст още в училище, е вероятно да сме още по-взискателни. Оценката за общото звучене все пак е справедливо да се остави на французите, които ще четат новата антология от стихове на Яворов, с по нов начин пребедено вече класическото му заглавие „Подир сенките на облациите“ (*Marchant derrière l'ombre des nuages*). Изданието е оформено графично съвременно, с откъс от стихотворението *А ти умираше*, изведен отпред на корицата и с портрет вътре в томчето, огледално на титулната страница.

Заслужава най-напред да бъдат представени инициаторите на новата стихосбирка. Съставители и преводачи са: първо Биляна Михайлова, за която мнозина не подозират посвещаването ѝ на превода на българска поезия на френски език, тъй като я познават като езиковед, доцент в специалност „Балканистика“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалист по общо и сравнително индоевропейско езиковедство и етимология. Тя работи в съавторство с френския поет Брис Пьоти, автор досега на четири стихосбирки, създател, заедно с поета Седрик Дьоманжю (Cédric Demangeot) на литературното списание за съвременна поезия *Moriturus* (2001-2005). В списанието си той е публикувал както свои стихотворения, така и преводи от съвременни чуждестранни поети като италианците Сандро Пена и Джорджо Капрони и американеца Робърт Крили. Ето че Брис Пьоти вече е преводач в съавторство и на българска поезия. Предговорът въвежда в творчеството на Яворов с няколко основни акцента. Подчертано е особеното място на поета в българската литературна история, характерната за него тревожност и умението му да изрази лутанията на модерния човек от началото на ХХ век. Очертана е средата, благодарение на която поетът успява да се усъвършенства, кръгът „Мисъл“, четивата му, преводите му, връзката с френските модернисти и с белгийския символизъм. През цитираната оценка за тази поезия от друг поет, Атанас Далчев, е открито характерното за Яворов „усъмняване“ и неспокойно търсене на излаз от душевното страдание, от ужаса да бъдеш самотен, а никога – сам. Преводачите привличат вниманието и към други изказвания на Яворов, направени пред Михаил Арнаудов, за генезиса на стихотворенията му, за музикалното състояние, в което изпада, когато започва да твори. С цитати от стихотворения са очертани основни теми в творческия му свят. На сайта на издателството четем за Яворов, че е „първият голям представител на българския модернизъм“, който „променя радикално българската поезия“. И също така, че „Творчеството на Яворов не може да бъде отделено от собствената му трагична съдба, която разрушава границите между личното и общественото, за да превърне съществуването на поета в мит, най-драматичния и траен мит в българската литературна история“.

Изборът на стихотворения за въплъщаване на този мит съдържа както ранните творби на поета, така и неговите *Безсъници*, и цикъла му *Прозрения*. В книгата на края присъстват и няколко невключвани от самия

Peuo Yavorov Marchant derrière l'ombre des nuages

Le jour dans le vacarme naissait, et toi seule — et toi, tu mourais : lui, dans les habits légers de la pénombre d'avant l'aurore, et toi, dans l'espérance parfumée de ta prime jeunesse. Toi seule dans le monde et dans mon âme ! — tu mourais abattue, par quoi — ? Tu mourais d'être née.

Mon âme sanglotait, une corde tendue dans l'attente au-dessus de toi, sanglotait — seule ! — dans l'attente — seule ! — et, encore une fois, de l'enterrer.
Sous ton souffle, une corde tendue mon âme sanglotait si tendrement, attendait si étrangement, désirant et toi, et elle-même, à toi fiancée, morte, enterrer.

Circé

Яворов приживе стихотворения. Към поетичния подбор са добавени две писма до Дора Габе, писмо до Мина Тодорова, предсмъртни писма на Яворов до г-р Кр. Кръстев и до Тодор Александров, както и незавършена автобиография, разказана от самия Яворов на Владимир Василев. Това разширение вмъква пряко френския читател в битието на твореца, показва отношенията му с други поети, с другарите му от македонското движение, а също така очертава родословието му и пътя му от мъчително дете на търговско семейство до увенчаните столични литературни кръгове. Без да анализира преводите подробно, ще отбележа, че стихотворенията звучат пълноценно на френски. Поначало пренасянето на българска класическа поезия към френския език и културна традиция неизбежно се сблъсква технически с прехвърлянето от силаботонична към силабична система. Преводачите търсят максимална адекватност по отношение на идеите и образите у българския поет. Двуезичието задължава и това вероятно е идеята – френският читател да има достъп до пълния смисъл на творбите, без компромиси заради формалните аспекти на стиха. Преводите дори се заиграват с френската лексика, за да бъдат съответни на Яворовото словотворчество: например „враг врагувам“, „благ благувам“, „Бог богува“ намират свои френски двойници. В стихотворенията, които най-общо са определяни като символистични, е постигната дълбочината, фината нюансираност на мисълта и израза на нежен копнеж или раздвоение, усетът към изговите повторения в структурата на стихотворенията. Така в творби като *Въздъшка*, *Две хубави очи*, *Вълшебница*, *Ела!*, *Среца*, *Идилия*, *Напразно*, *майко*, *Копнене* и други от цикъла „Безсъници“ е намерен верният речников и поетичен дух. В „Прозрения“ също е постигната скръбната и безнадеждна Яворова мисъл, например особено в *Аз страдам*, *Пръстен с опал*, *Шепот насаме*, *В часа на синята мъгла*. Раздвоението на българския поет в сложни душевни състояния е предизвикало преводачите да търсят решения, близки до френската символистична лексика, мелодика и образност. Яворовите стихове в новата преводна книга, повече от сто години след създаването си, зазвучават хармонично за днешната френска публика.

РУМЯНА А. СТАНЧЕВА

Peuo Yavorov. *Marchant derrière l'ombre des nuages*. Poèmes. Traduit du bulgare et présenté par Bilyana Mihailova et Brice Petit. Circé: 2024, 271 p.

Панайотис Йоанидис, роден през 1967 г. в Атина, е поет, критик, есеист, редактор. Автор е на стихосбирките „Спасителен пояс“ (2008), „Незащитен“ (2013), „Полша“ (2016) и „Носорог“ (2020). Негови стихове са преведени на над десет езици и публикувани в множество списания и антологии. Той е редактор на секцията за поезия на „The Books' Journal“ и член на редакционната колегия на списанието за поезия, теория и визуални изкуства „FRMK“. Основател и куратор е на поетичните четения „Думите могат“ от 2011 до днес. Публикуваните му стихотворения са от предстоящата стихосбирка „А/Я“.

А

Както думите:
носят
тайна и защита.
Носят и съзвучия.
И тогава, каквото от думи
се е развалило, с думи трябва пак
да се поправи.
Цяла зима
премизваше токът.
От Електроснабдяването настоявах:
първо трябва да се провери
домашната ни мрежа.
Напрежението се стабилизира
следобеда, когато седнах
на ръба на леглото,
окъпан в слънце и смут,
да се успокоя с дълбоки вдъхвания.
Без предупреждение
и без съзвучия, избликнаха
сухи ридания.
И удивен чух себе си
да изрича с вопъл:
Защо не ме докосваш?
Нощта преди Възкресение
ми се доплаква
с Магдалена,
която вижда двама ангела в гроба.
Питат я защо ридаш:
Взели са моя Господ
и не зная къде –
и след това се обръща:
Това е Той,
но тя си мисли, че е градинарят:
Господине, ако ти си го изнесъл,
кажи ми къде си Го положил
и аз ще Го взема.
Товага ѝ казва:
Мария;
и по гласа Го позна
и сигурно коленичи,
за да Му целуне нозете.
Защото тогава
ѝ казва най-тежките думи,
които някога са казани:
Не ме докосвай.
Плача и за Петър в лодката,
когато разпозна своя Учител на брега –
засрами се от голотата си
и обезумя:
навлича туниката си,
но се хвърля във водата,
да плува, да излезе час по-скоро на брега,
да стигне до Него.
Но и за Исус самия, когато учениците
не Го разпознават,
не вярват
и нека ѝм казва:
Ето,
вижте
ръцете ми,
вижте нозете ми –
аз съм.
Докоснете, за да усетите:
че не съм дух.
Аз съм тяло.
И още не вярват,
оглупени сякаш от радостта си.
Товага ѝм казва:
Имате ли нещо за ядене тук?
И му дават
печена риба, пчелна пита с мед.
И ги изяжда пред тях,
три дена гладен
в пръстта.
Как промени така
пръстта
неговия облик
и при все любовта
вече не го разпознават?
Пръстта не замаличава,
но променя любовта.
Носи
други думи.

Превод от гръцки: ЯНА БУКОВА

Алек Попов и съвременната българска литература

Амелия Личева

Ранната смърт на Алек Попов преобърна фокуса в говоренето за писателя и постави на дневен ред въпроса за мястото му в съвременната българска литература. Безспорно той беше много четен, харесван писател, винаги споменаван, когато трябваше да се открият знакови имена в съвременната литература, така че няма как да използваме думата „недооценен“ за него. И въпреки това смъртта му остави усещането, че не сме казали достатъчно за Алек, че е трябвало по-активно да говорим за книгите му и че е видим пропуск фактът, че той така и не получи най-престижната рогна награда „Роман на годината“. Предразсъдъкът, че четенето и харесването на един писател не е достатъчен атестат за качеството на неговите текстове, за цялостие, не доминираше по отношение на писането на Алек Попов. Но точно около смъртта му и постовеите, които се пуснаха в социалните мрежи, се видя и тази посока на мислене. Според тях четенето и превеждането на един писател били знак, че той е достъпен, лесен, търсено конвертируем. Без да се казва директно, внушаваше се идеята, че едва ли не голям е този писател, когато не превеждат, защото смятат за непреводим. Оставам настрана това клише, макар че отдавна теоретици и критици на превода са показали, че няма непреводими текстове. Но пак те – също така отдавна – са показали и че наглед прости изречения крият дълбочина и подводни камъни, които често пъти се оказват по-сложни за превод от един текст, написан примерно с техниката на „потоката на съзнанието“. Да се превежда Алек Попов със сигурност не е лесно, защото езикът му е многопластов, освен това при него трябва да се превеждат хумор, ирония, което винаги е предизвикателство. Но не за това сега ще говорим.

В своите изследвания на световната литература един от най-важните ѝ изследователи днес – Дейвид Дамрош – твърди, че има две основни стратегии в съвременното писане на световните автори. Едната е през националното да се защитават универсални ценности, другата – да се тушират локалните маркери и да се адресира директно една глобална публика. Втората тенденция има своите силни предшественици при модернисти от типа на Кафка или Бекет. Така че да се обединяват писатели за това, че работят с универсални сложности, че правят истории, в които общочовешките теми и ценности са изведени на преден план, е смешно обвинение на комплексирани писатели, които не могат да спечелят дори родната публика, да не говорим за световната.

А че Алек Попов е добър писател, при това погледнато не само откъм родната ни литература, доказват много от неговите книги. Ще дам само един пример и той ще е с последната. Става дума за издадения през 2023 г. от „Сиела“ сборник с разкази, който носи заглавието „Нови и избрани разкази“. Книгата събира 20 разказа, които великолепно илюстрират всичко, което може да се каже за писането на Алек Попов. Те са изключително разнообразни като теми, майсторски сложитирани, абсолютно нерегионални, макар да казват много и за България. Но на практика те говорят за съвременния свят изобщо. В тях присъстват политически теми от днешното, но загатнати с вкус, без публицистични елементи. Стъпват на приключенското, авантюристичното, фантастичното, философското, историческото. Редуват се по-леки и забавни четива с дълбоко философски, почти притрови текстове („Вятърът на старостта“), като всички те изпълняват онази най-ключова роля на литературата да променя, да тласка към прозрения, към промяна. Мога да го кажа и по-клиширано – тези разкази имат послание и в един свят на изпразненост откъм съдържание мотивират читателя – той знае защо е седнал да чете този сборник. Изобщо дълбочината в тях е в нивата, в смисъла, а иначе те са „гостоприемни“ за читателя и не спекулират с нещо, което Алек Попов винаги нескрито е отричал – онази езикова еквилибристика, която заменя реалното съдържание. Накратко, в тези разкази има ясен стил и многопластово съдържание, тоест това, което много пъти прави литературата голяма.

Така че идеята за разрыв между читателско мнение и критика може и да е важна, когато имаме масови четива, но със сигурност водещите критици изследват точно тези писатели, които – бидейки част от националните си литератури – можем да определим като световни и които имат читатели както в родината си, така и навън. Защото те са тези, които преминават граници, взривяват стереотипи и налагат онези универсални ценности, от които съвременният свят неустово се нуждае. Да бъде четен и превеждан, това наистина определяше Алек Попов и той беше може би първият български писател след Виктор Пасков, за когото това можеше да се каже още през 90-те. В последното десетилетие от миналия век, с цялото разкрепостяване на езика, с вноса на идеи, с нахлуването на стотици големи имена от класиката и съвременето, българската литература почти нямаше шансове. Тя трябваше да отлоспва от себе си десетки идеологически писатели, беше дискредитирана в очите на родната публика, а много нямаше с какво да се реабилитира. Издателите не я искаха в своите каталози,

не им се рискуваше.

Нейното място беше главно в периодиката. Вярно, започваха експериментите, появяваха се нови имена, но това не беше достатъчно за връщането на читателите. Към онова време са насочени и манифестните текстове на Александър Кьосев, който – макар и с други доводи – говореше за това, че българската литература я няма, не съществува. В този контекст един от писателите, които успяха да се наложат, да направят име и да привлекат читатели още тогава, беше тъкмо Алек Попов. През този период се появиха някои от неговите знакови сборници с разкази – „Другата смърт“ (1992), „Мръсни сънища“ (1994), „Пътят към Сиракуза“ (1998). С тях писателят се заяви като продължител на традиция, която – от една страна – можем да търсим в писането на Светослав Минков – градското, вкуса към фантастичното, вкуса към страшното, възлеждането в човешкото всекидневие откъм неочакваното, от друга – при Станислав Стратиев – с усета за абсурд, със сатиричния поглед към въпросното всекидневие. Но разбира се, заяви се и като разказвач с талант, със собствен почерк, майстор на смеха и иронията, който умее да впише актуалното, документалното във фикциите си и който говореше на читателите тук и сега. Затова и нямаше как и те да не му се отблагодарят с интерес към написаното. Така че на Алек Попов от 90-те дължим както заявката, че българска литература има и ще я има, така и провокирането на читателите, обръщането им лека-полека и към родното. И не на последно място, той беше един от първите автори от периода, който провокира интерес у българистите по света към ставащото в съвременната българска литература. И през тези двояки линии – на читател и преводачи – обрънали поглед към нея, тя започна да се връща на картата на Европа.

Не на последно място, успехът на разказите на Алек Попов върхна увереност и на други писатели, а и на издателите, че този жанр не е за пренебрегване, че той също печели читатели, и това направи разказа един от водещите жанрове в съвременната българска литература. Вярно е, че в последните десетилетия това е и обща тенденция. Завръщането на кратките форми отговаряше на новата скорост на живеене, на нагласите за бърза консумация. Но не можем само с времето да обясним авторитета на жанра у нас. По-скоро става дума за школа, отгледана в традицията на Алек Попов.

Съвременната литература, не българската, литературата по принцип е много раздвоена между това какви светове трябва да представя. Част от големите писатели биха отговорили – трябва да представя моя свят. И те не крият, че пишат за себе си, за своя аз, за своите преживявания, за близките си. Така би могъл да отговори нобелистът Патрик Модяно, така може да отговори Исабел Алиенде, така могат да отговорят писателите емблеманти, и още, и още... Други, като Алис Мъро, ще кажат, ако напиша текст за себе си, за своите близки, той ще е в друг раздел на книгата, няма да е при разказите, защото разказите представят чужди истории и това е смисълът на писането. Между тези две крайности, разбира се, стои онова разбиране за литературата, което я мисли като създаваща възможни светове, в които персонажите са нашите фикционални двойници, които ни помагат да разбираме по-добре себе си. Алек Попов със сигурност умееше да провокира възможни светове през писането си, но и със сигурност беше от писателите, които не обичаха да дълбаят в автобиографичното. За него литературата беше „писане с въображение“ и това се оценяваше от читателите. Както самият той неведнъж е казвал: *опитвам да търся въдъхновение извън себе си. В конфликти и сблъсъци, които ме изстрелват в една по-глобална емоционална орбита.*

Казаното дотук за традициите, които Алек Попов съвместяваше, за почерка му, намери своя израз и в най-известното му произведение – „Мисия Лондон“. Дори и тези, които не са чели писателя, най-малкото са гледали филма и знаят името на автора. Така че можем да кажем, че това е книгата, която направи от Алек Попов създател на български бестселър и която и до днес предизвиква интереса на преводачите. Като новото, което донесе този роман, е и мощната употреба на политическото в него, без да избие в журналистика или публицистика, каквито примери преобладаваха в края на 90-те и началото на новия век. В романа има прототипи на политици или известни личности. Най-типичният пример в „Мисия Лондон“ е Деворина Селянова, която е прототип на Антонина Стоянова, жената на бившия президент на България Петър Стоянов.

Алек Попов. Сн. Личен архив

Разпознаваеми са и типажите на българските дипломати, на служителите в посолствата; на чужди политици, но като цяло романът ги впиша в свой сюжет и по този начин усилива въздействието. Защото той се превръща в сатира, която разобличава порядък, манталитет, принципи, върху които се опира политическият живот. Затова и когато прави изводи, че смяната на правителства води до идването на власт на нови и отново гладни хора, които заменят старите и повтарят победените им, те звучат мотивирано и авторитетно. В този смисъл става дума за литература, която освен за забавление може да послужи и за оформянето на определени изводи и която – без пряко да заявява такава претенция – има какво да каже по отношение на социалното.

Да вземем още един пример – ако се опитаме да възстановим контекста и непременно да потърсим прототипи, ще видим, че появяващият се и в този роман министър-председател има за модел Иван Костов. Описан е като суров и властен политик, изплувал от първичния хаос на посткомунизма, който има вид на човек, закусващ „всяка сутрин крехки чиновнически съдби“. И всеки може да прави аналогии, но те не са нужни на сюжета на романа, не са и важни. Голямата цел на „Мисия Лондон“ не е в документалистиката, а в сатурата, при това, нека пак да го кажем, не на отделни личности, а на принципи и порядки. В този смисъл романът не е прикован нито към определени хора, нито към конкретно време, а колкото и банално да звучи, отстоява своята универсалност. Силата му е в това да покаже как литературата може да се възползва от политиката, а и да я осмее, когато това е необходимо. Едно от най-провокативните произведения на Алек Попов, вече от второто десетилетие на новия век, е двутомникът за сестри Палавееви – „Сестри Палавееви в бурята на историята“ и „Сестри Палавееви по пътя към новия свят“. Романите се появиха в контекст, в който носталгията по комунизма и партизанското движение не само че не беше отминала, а като че ли се беше и засилила. Затова и за част от публиката тези книги бяха габра, поругаване на паметта, опошляване на историята. Но всъщност това са романи, от които имахме огромна нужда като общество – защото в тях комунизмът не е просто патетично отречен, той е иронизиран, направен смешен, несъстоятелен. Привържениците му са окарикатурени, амбицията на новата власт е сведена до продажност и лична изгода. Може би ако точно тези романи започнат да се учат в българското училище, най-после ще сложим край на героизирането на едни актове, от които просто трябва да се върне, нито може да се промени, но то трябва да се познава, за да не пречи на развитието на обществото напред.

В брой 35 от 2023 г. на „Литературен вестник“ е поместен един разказ на Алек Попов, който носи заглавието „Най-студеният ден (едно предчувствие)“. Той не е включен в последната книга на писателя, за която стана дума, защото – както обясни самият писател – е твърде различен, не е в стилистиката на очакваното от него. Разказът най-общо е за липсващата граница между света на живите и този на мъртвите, като в него има нещо от онази Сингеровска увереност, че измеренията, времето са само относителни, както относително е състоянието. Мъртвите винаги са тук – казва героят на Алек Попов. И това звучи не просто като проникновение, преминало през съзнанието на който и да е човек и снело разпечатка на мислите, но и като лично завещание.

За превода на „Мисия Туран“ на английски

Разговор с преводачката Трейси Спийг

Трейси, миналата година излезе романът на Алек Попов „Мисия Туран“ във Ваш превод на английски език. Разкажете как се стигна до това издание – Ваша ли беше инициативата, или издателят Ви потърси? И как изменихте пътя от идеята до публикуването на книгата? Инициативата беше на Алек и на издателя. Бях чела книгата и много ми беше

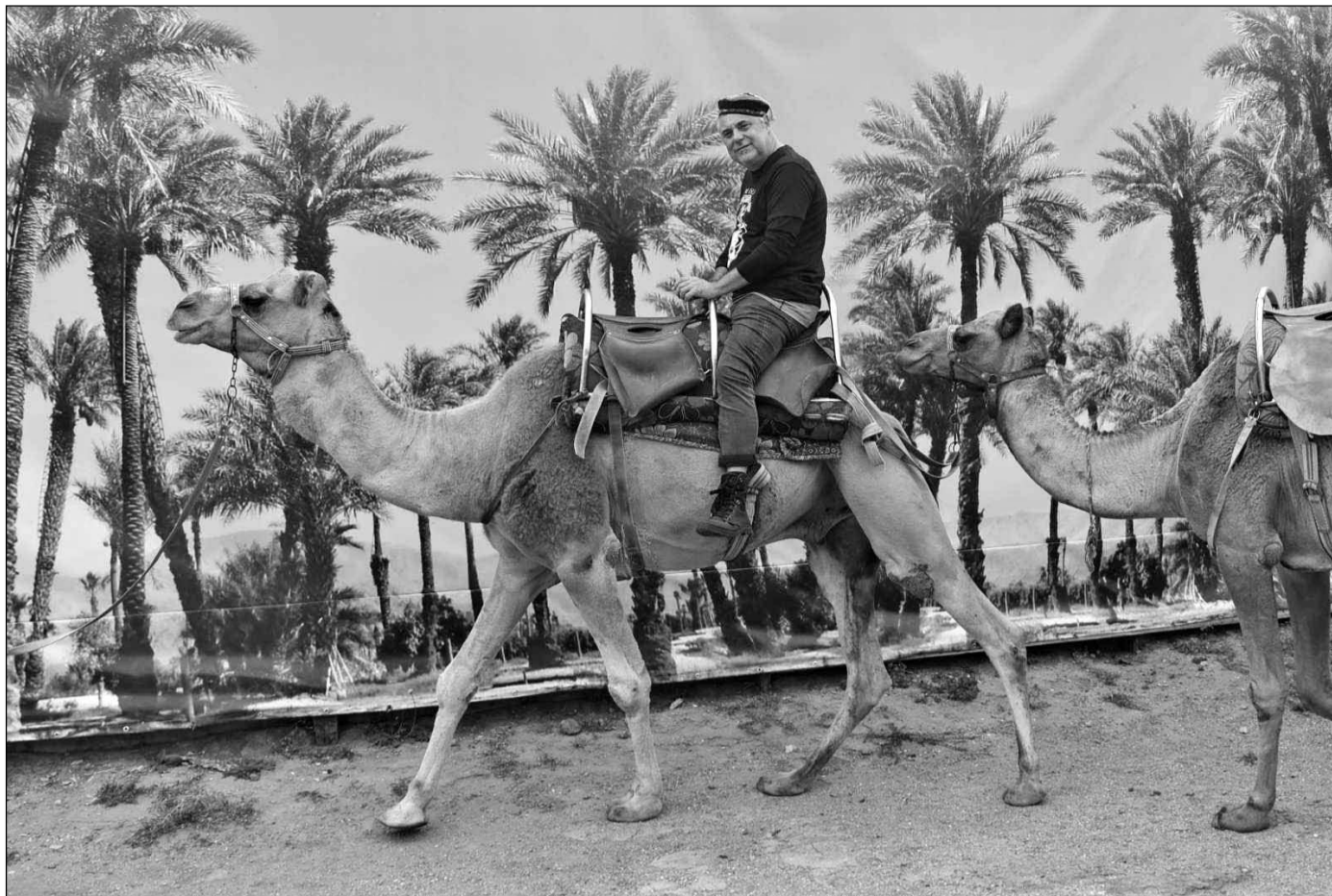
харесала, забавен сюжет със страхотна сатира, но честно казано, не помня да ми е хрумнало, че искам да я превода, защото сюжетът е толкова български. Толкова много ми хареса книгата именно защото живея в България и всичко в книгата ми беше толкова познато, но само защото имам опит със страната. Но фактът, че се беше намерил чужд издател, съгласил се да издаде книгата, беше достатъчен да ме убеди, че може да има публика за превода. Алек вече беше работил с друга преводачка, но за мой късмет, тя била много заета в оня момент и не можела да поеме ангажимент да преведе и този роман, така че той ме помоли за пробен превод. Ние с Алек се познавахме от няколко години, но никога не беше виждал моята работа като преводач. Май Димитър Камбуров също ме беше похвалил пред него като преводач и това сигурно е помогнало. Важното е, че преведеният от мен откъс се беше харесал и на него, и на издателя и ме наеха за превода.

Книгата е публикувана от CEEOLPRESS. Разкажете малко повече за това издателство. Акцент в издателската му политика са източноевропейските и централноевропейските литератури, смятате ли, че интересът му конкретно към българската литература може да се окаже траен?

Фокусът на CEEOLPRESS е върху академични книги и списания, особено електронни издания, но публикуват и художествена литература. Според мен интересът му към българската литература наистина може да се окаже траен, но за съжаление, художествената литература заема доста скромна част от продукцията му и явно от издателството не искам да се съсредоточават твърде много върху една-единствена държава. Тъй че мисля, че може да издадат повече български романи в бъдеще, но вероятно няма да е много скоро.

В началото на февруари имаше представяне на книгата в Будапеща. Защо точно там? И как премина представянето, какви бяха реакциите на публиката?

Представяне беше в Будапеща просто защото CEEOL е в Будапеща и разполагаше с подходящо място за представянето в Централноевропейския университет. То мина доста добре. Публиката не беше многобройна, но пък ирландският посланик в Будапеща Разнар Алмквист присъстваше, както и ирландската писателка Ейлиш ни Гуивна, преведена впрочем на български, Балаш Тренчени, директор на Института за академични изследвания и домакин, Надиа ал-Багдади от Историческия факултет, Кристина Кош, издателката. Петър Кръстев, който в момента превежда книгата на унгарски, говори, както и Димитър Камбуров, и аз говорих и четох от превода си, докато оригиналът течеше на екран, а после имаме интересни дискусии с хора от публиката, макар че много от въпросите бяха по-скоро културологични, отколкото литературни. Според мен това се дължи на факта, че представяхме книга на английски в Унгария и затова публиката беше по-скоро академична. Искаме с издателката да направим представянето в англоезична държава, където евентуално да има повече хора, които биха чели книгата като роман, а не като антропологичен артефакт. Направихме и малко представяне във Виена през декември на конференцията на българските лектори и студенти и то мина много добре, но и там имаше подобрена публика от хора, които вече проявяват силен интерес към България и българския език. Дано да успеем да направим представянето в англоезични страни тази година.

Алек Попов по време на проучванията за „Мисия Туран“ в Тува. Сн. Личен архив

Разкажете повече за самия процес на превода – кои бяха основните Ви трудности? Кое Ви беше най-трудно да прерадете на английски? Трудно ли се превеждат хуморът, комичното – често това е не само езиков проблем....

Тази книга се оказва голямо преводаческо предизвикателство предимно поради три неща. Първо, има много регистри на езика в романа. Героите са от всички слоеве на обществото и всеки един има свой собствен глас и трябва да се внимава да не ги размесея, без да искам. И тъй като не съм носител на езика, понякога не забелязвам, когато езикът е по-тънко маркиран. Затова помолих Димитър Камбуров да прочете книгата и да подчертае местата, където има неща, които мога да пропусна. Освен регистрите у Алек и имената са много важни и казващи, а според мен те почти няма начин да се преведат, без да звучат смешно (по лош начин) – понеже „криндж“ е модна дума на английски в момента и май е влязла в разговорния български, ще си позволя да я използвам, за да опиша най-честия ефект, когато преводач превежда хумористични имена (може да има изключения, разбира се). Затова не преведох имената, но е жалко, че читателят няма да разбере, че много от тях дават допълнително значение. И тази точка е свързана с третото предизвикателство: има толкова много в този текст, което непознаващ България човек няма да разбере. А и както казахте, преводът на хумора не е само езиков проблем. Освен факта, че различни култури се смеят на различни неща и хуморът хич не е универсален, сатирата в тази книга е тясно свързана със събитията и реалиите в България днес. Но все пак в книгата става въпрос за голяма степен за национализъм, а знаем, че вече има ужасен проблем с национализма и в САЩ и там положението е толкова абсурдно, че би могло да бъде сюжет на измислен от Алек роман, който би бил комичен, ако не беше действителност. Така че се надявам, че абсурдът, който цари на толкова много места, би направил книгата по-разбираема дори за човек, който не е стъпвал в България. Но въпреки трудностите процесът на превеждане беше също доста забавен и приятен. След всеки десетина завършени глави ги изпращах на Алек да ги прочете, защото той знаеше английски. След това се срещаме, често в някоя кръчма, и обсъждахме превода. Неговите коментари помагаша и целият процес на обсъждане на книгата беше забавен, защото говорехме и за много други неща, свързани с романа, но извън корицата му – пътуването му в Централна Азия и престоя му в Будапеща, откъде е дошло вдъхновението за различни герои или събития, и т.н. Спомените ми за тази работа са много хубави, но вече и сладко-горчиви, защото него вече го няма.

Според Вас с какво „Мисия Туран“ може да привлече интереса на англоезичната публика?

Трябва да кажа, че вярвам, че има такава възможност по принцип, но и в същото време да призная, че би било изключително трудно. Не заради самата книга, но защото има толкова много книги на англоезичния книжен пазар, че книгата трудно ще стигне до много хора, които нямат вече някакъв интерес към България или поне Централна или Източна Европа. Може да се чете като добър роман с

интересен сюжет и голяма доза хумор – има отношения между хора, и любовни, и семейни, има ги големите въпроси за традицията и модерността или за смисъла на живота – но първо книгата трябва да стигне до публиката и да привлече вниманието ѝ в конкуренция с ужасно много други книги.

От какво е продуциран Вашият собствен интерес към творчеството на Алек Попов? Смятате ли да преведете и други негови книги?

Запознах се с Алек през 2017 г. малко след като бях решила да остана в България и да се зема с превод. По едно време, преди да пътувам някъде, той ми подари „Сестри Палавееви по пътя към новия свят“ и много ми хареса. Истински забавна книга. Това беше първата негова книга, която прочетох (втора е в серията, но той ми увери, че няма значение, ще я разбера, без да съм чела първата), а след тази исках да чета и други. Разбира се, като излезе „Мисия Туран“, го купих и го прочетох, но както казах, не ми хрумна да го превода. Според мен тази книга е най-българската и най-трудна за превод по тази причина, и много бих се радвала да преведа друга книга от него, но знам, че друг преводач работи по „Сестри Палавееви“ отдавна. Остават непреведени обаче разказите, които с радост бих превела.

От Вашата гледна точка на преводач на английски език кои са интересните явления в съвременната българска литература? Кои нейни страни бихте искали да покажете на англоезичната публика?

За мен този е най-трудният въпрос. Аз съм запален читател, но не съм нито литературовед, нито критик, и затова ми е трудно да говоря за явленията като цяло. Не мога да кажа, че съм забелязвала нещо в българската литература напоследък, което да я отличава съществено от англоезичната литература, нещо, което задължително да трябва да се покаже. Понякога чета книги, които ми харесват, но по-рядко намирам книги, които наистина ме вълнуват. Този въпрос е всъщност нещо, което бих искала да бъде обсъждано от критиците – от критици, които са истински критици, а не само рекламисти, защото ми се струва, че тук има прекалено много реклама вместо критика. Бих искала да мога да чета рецензии за нови български книги подобни на ревиюта в американски вестници и списания, където пишат и за недостатъците на новите книги. И може би има такива ревиюта, а аз просто не съм попадала на тях... И разбирам, че е неудобно да критикуваш други автори в сравнително малко общество – и аз не се чувствам удобно да обиждам никого. Но да, тук давам не-отговор, с обяснение. Може би това, което бих искала да покаже на англоезична публика, е роман, който да се развива в България, но фактът на мястото да не е толкова важен. Нещо оригинално и изобретателно, без да изпъква свърхамбициозност. И все се надявам да попадна на такъв роман от автор или издателство, който да не е вече обещан на друг преводач.

Алек намираше скуката за непростим грях В изкуството

Разговор с Деяна Манева, режисьор и сценарист

Деяна, преди дни, в рамките на тазгодишния фестивал „София филм фест“, бе представен късометражният игрален филм „Пътят на охлюва“ по едноименния разказ на Алек Попов. Вие сте режисьор на филма – всъщност това е режисьорският Ви дебют. Ще разкажете ли малко повече за това как се появи идеята за този филм и за пътя от идеята до появата му?

Още когато Алек Попов написа разказа преди три години, на мен ми се стори, че е подходящ за филмиране, защото можеш да играеш визуално с мащабите, съпоставяйки света на героя и света на охлюва. Историята е съвременна и изключително актуална; съдържа характерната ирония на Алек, засягайки темата за позицията на писателя, свободата на словото и социалните мрежи. Предложих му да напишем сценарий и да кандидатстваме за финансиране. Докато работихме, се стараехме да използваме литературата като база, от която да се отпласнем и да създадем нови ситуации и нови герои. С една дума – да изградим динамичен контекст, който провокира и мотивира реакциите на protagonista. На тогавашната сесия в НФЦ бяхме класирани на първо място и получихме финансиране, но по същото време разбрахме за диагнозата на Алек и проектът беше отложен за една година. А после... вече нямаше как, бяхме длъжни да вдъхнем живот на последния му сценарий. И то по начин, който би му харесал, защото той намираше скуката за непростим грях в изкуството. За мен в личен план не беше лека задача да се измъкна от психологическата черна дупка, в която бях изпаднала и да предам на зрителя характерното за Алек чувство за хумор. Но в тази бупка, мисля, много хора ми помогнаха. Все пак киното е колективно изкуство.

В тази връзка – как се събра екипът, осъществил филма? При представянето на участниците в него преди премиерната прожекция остана усещането, че те са в голяма степен съмишленици. Това помогна ли да се преодолеят по-лесно трудностите, които съпровождат обичайно създаването на един филм?
Формирането на екипа до голяма степен е дело на продуцентите Галина Тонева и Кирил Кирилов от „Гала Филм“, професионалисти с голям опит в киното. Въпреки силно ограничения ни бюджет, всички участници без изключение работиха на 100 процента и разкриха творческия си потенциал в качеството си на артисти – операторът, художникът, актьорите, композиторът, специалистът по визуалните ефекти, звук, осветление, цветове... и т.н. Невероятно много хора ни помогнаха безвъзмездно и по-вече от тях имаха своята лична история с автора. Държа да отбележа, че ние не искахме да правим просто „трибют“ за Алек, а филм, който да бъде жив и адекватен на неговия дух. Смяя да вярвам, че той много щеше да хареса органичното превъплъщение на Михаил Билалов в ролята на писателя, както и със сигурност щеше да слуша невероятния саундтрак на Котарашки, създаден специално за филма.

„Пътят на охлюва“ е един от последните разкази на Алек Попов, той влезе и в последната му книга „Нови и избрани разкази“ от 2023 г. Защо избрахте да превърнете във филм точно този негов разказ?
Винаги ми е било интересно как Алек успяваше да трансформира определени събития от действителността в абсурдни и понякога фантастични сюжети. Инспирацията много често тръгваше от реална

Кадр от „Пътят на охлюва“

случка и по особен начин я коментираше или довеждаше до метафора. Тази история започна от реален пост в социалните мрежи, после се трансформира в разказ; без съмнение в текста има автобиографични елементи, но като цяло това е фикция. Алек обичаше да изпипва всичко в детайл и специално имената на героите му бяха мания. Например фамилията на главния герой (в случая писател) е Попов, но първото му име е Виктор заради един от любимите автори на Алек – Виктор Пасков. Интересно ми е как авторът си слаза маска и влиза в роля не толкова за да играе, а за да каже истината. Не абсолютната, а персоналната си истина.

Филмът следва госта плътно и сюжета, и посланието на разказа, но все пак има и някои моменти, добавени или по-силно акцентирани във филма спрямо литературната основа. В каква посока са тези промени, какъв ефект търсите чрез тях?
Както вече казах, сценарият се отпласква от литературата, а филмът от своя страна се отпласква от сценария, за да създаде своята реалност. Киното има много средства за въздействие върху зрителя и те трябва да бъдат използвани. В структурно отношение създадохме още една драматургична линия, която е само загатната в разказа. Искахме тази линия да е контрапункт на основното действие, за да уплътним вътрешния конфликт на героя – копнежа по друго пространство и друга свобода, за което трябва да си плати цената. Или например еротичната сцена, която има за цел да изрази самотата на персонажа – животът се случва някъде другаде и на други същества в страховитото царство на природата, но той не участва в него. Адаптирането на прозата на Алек Попов лично за мен прилича на разгадаването на кодове. И пътят към разшифроването е индивидуален. Какво крие героят, какво крие авторът, какво крия аз?... Алек беше изключително свободен дух, много обичаше да провокира и за да си верен на същността му, трябва и ти да си освободен. Това посвояемо си е предизвикателство.

Филмът „Мисия Лондон“, заснет по едноименния роман на Алек Попов, е един от най-гледаните съвременни български филми. Има ли намерения за филми по останалите му романи – например

по „Мисия Туран“, който – както се вижда още от заглавието – е своеобразно продължение или препратка към „Мисия Лондон“? Още повече че в свои интервюта Алек е споменавал, че „Мисия Туран“ първоначално е замислен като сценарий и едва след това се превръща в роман...

С Алек много сме работили по сценариите на „Мисия Туран“ и „Сестри Палавееви“ и тези проекти вече са поели по своя път на реализация, но в киното нищо не е сигурно до последно. Да не говорим, че нещата се пренаписват и пренаписват, предприемат се нови стратегии и т.н. ... Съзнавам, че историите на Алек са провокативни и госта епични, така че реализацията винаги е под въпрос, защото финансирането е сложен процес. „Мисия Туран“ например трябва да се снима в Азия, а „Сестри Палавееви“ са в епоха, така че и в двата случая трябва да се търси сериозно копродукциране. През тази година, паралелно с работата върху „Пътят на охлюва“, работих и по двата проекта с различни продуценти. Надявам се тези забавни, актуални и смислени истории да намерят своя път към зрителите, но засега всичко е в ръцете на художествените комисии и съответните продуцентски стратегии.

След премиерната прожекция какво предстои на филма „Пътят на охлюва“? Какви са плановете за неговото разпространение?

Показахме „Пътят на охлюва“ в рамките на София филм фест донякъде предпремиерно, защото работихме до последно върху филма и не успяхме да му направим стабилна кампания. Мисля, че ще имаме премиера в кино, но дотогава предстои разпространението на филма по фестивали и различни платформи.

Въпросите зададе АНИ БУРОВА

На 16 с него бяхме на археологически разкопки в Дебелт. Това, ако не знаете, е когато изпращат гимназисти да копаят в калта, под претекст, че „участват в науката“. Един ден решихме, че сме помни от всички и останахме в Бургас на плаж. После се прехвърлихме в барчето. Накрая решихме да се приберем пеша. Взехме с нас и бутилка водка. Логично. Ако ще вървиш 17 километра през нощта, е много важно да не можеш да ходиш по права линия. Никои не ни взе на стоп. Кое е странно, защото двама пияни тийнейджъри би трябвало да са привлекателна гледка за всеки шофьор. Вървахме, спвахме се и философствахме за живота – докато не пресушихме бутилката. Бяхме като два охлюва, които отчаяно пълзят към Дебелт. Това е едно от най-глупавите неща, които съм правил. И едно от най-запомнящите се. Иронията? Години по-късно трябваше да изиграя самия Алек в „Пътят на охлюва“. Така че не пропускайте да видите как едно приятелство, започнало с напиване, някой ден се превръща в кино.

МИХАИЛ БИЛАЛОВ

Алек Попов. Сн. Личен архив

Кинонаблюдения и препоръки от фестивалната 2024-та

Игралният дебют на РаМел Рос „Момчетата от Никел“ (Телюрайд) е един от най-оригиналните филми на 2024-та

„Кухнята“ (Берлин) с Руни Мара и Раул Брионес (който играеше блестящо и във „Филм за ченгета“ на Руиспаласиос)

Нева Мичева

Филмовите фестивали са толкова много, че когато и да прочетете това, най-вероятно в същия ден някой от тях започва или приключва някъде. Има ги градски, национални и международни, еднодневни и триседмични, премиерни и панорамни, специализирани в комедии, експерименти, танци, анимация, в къс и дълъг метраж, в документално и игрално кино, в определени периоди и общности. Има ги смесени, пътуващи, временни, забранени, затихващи – всякакви. И точно затова е толкова куриозно, че само около дузина се славят като действително световна трибуна, а името на един от тях е виза за бъдещето: Кан.

Реколтата от май

Фестивалната година започва от януари, разбира се, но основните теми за разговор около киното се отварят през май на Лазурния бряг. Кан е градец с около 75 000 жители, в което за дванадесетина дни прииждат да показват, гледат, обсъждат, купуват и дишат кино над 40 000 гости. „Златната палма“ и другите награди са огромно признание, но и селектирането в който и да е от прочутите раздели на фестивала е печат за качество. През 2024 г. 77-ото му издание включи в състезанието си 22 заглавия, 4 от които режисирани от жени (повече от обичайното). Глава на журито за 12-и път в историята беше също жена, Грета Гъруиз. А критиката и публиката скоро се влюбиха в три мощни филма с жени на фокус – тази тройка после триумфално обра световните призове: „Емилия Перес“ на Жак Одиар, „Веществото“ на Корали Фаржа и „Анора“ на Шон Бейкър.

„Емилия Перес“ – мексиканска история за преображение и изкупление – предизвика възторг с неорднерния си, епичен и талантлив подход: песни, танци, драматургични салтоморталета. Вървеше ѝ по мед и масло (награди от Кан, „Златни глобуси“, „Сезари“, „Гоя“ и още над 100 отличия къде ли не) до момента, в който не я номинираха за 13 оскара и срещу филма не започна агресивна кампания. От миналото на актрисата в главната роля Карла София Гаскон бяха изрвени няколко недостойни тушета и публичната ѝ персона беше линчувана (въпреки извиненията и факта, че настоящият собственик на „Туитър“ произвежда по няколко безмерно по-вредни глупости на ден).

В медиите тръгна „опорката“, че Мексико е отвлечено от начина, по който го представя някакъв си французин, който дори не е стъпвал там – вдигна се такава олея, че дори не се чу гласът на Одиар, който обясни, че не само е стъпвал, но и е търсил възможност да снима в Мексико; гласът на Гийермо дел Торо, който заяви, че във филма е видял родината си „хипнотична и красива“; и гласът на истината, която е, че „Емилия Перес“ е пълен със страст и разбиране към страната, в която си е избрал да се разиграе. В *Imdb* (гигантската база данни за кино и телевизия онлайн) оценката на филма, която с месеци беше над 8 от 10 звездички (такава имат само златните класици и народните любимци), рязко падна на 5,4 след тролското нахлуване на стотици профили без друго участие в базата освен крайно негативния си отзив за „Емилия Перес“.

Така този пример за ярко, новаторско кино се превърна в емблематичен случай колкото на понятиен възход, толкова и на „подпомогнато“ падение.

„Веществото“ – бомбастичният, изобретателен боди хорър на Фаржа, в който славна роля прави Демис Мур – си тръгна от Кан с награда за сценарий и през последващите

месеци получи още над 130 приза. В него повяхваща актриса прави сделка с дявола (неетичната естетика на Холивуд) и докато неизбежно губи... успява и някак си да спечели. „Златната палма“ взе сърдечният, но почти плосък в сравнение „Анора“ – отново за човекоядското отношение на определени среди към жените, но този път с повече шансове за главната героиня да стане титлуляр, а не жертва на съдбата си. По повод петте „Оскара“, отредени неотдавна на „Анора“, в „Гардиън“ изчислиха, че за 97 години статуетката за водеща или поддържаща женска роля е отишла у 16 актриси, израещи секс работнички...

Сред останалите „кански“ премиери в различните раздели следва да открием още няколко паметни „гледива“: необикновения замбийски „Как се става токачка“ на Рунгано Ниони; мъдрият „Семето на свещената смокня“ на Мохамад Расулоф, драматично избягал от Иран точно преди премиерата; поетично-социалния „Птица“ на винаги интересната британка Андреа Арнолд; „Необработен гуамант“ на Агат Руданже, съдържател същата ядка реалност, около която се върти и „Веществото“; деликатния „Всичко, което виждаме в светлина“ на индийката Паял Кападия (Гран при) – все истории за или с жени в сложно положение. (Ще добавя тук – но в скоби, понеже е комедия тип Алмодовар от 80-те – и „Жени на балкона“, втория режисьорски опит на актрисата Номи Мерлан, магнетична в „Портрет на момиче в пламъци“.) Истинско събитие е, че първата индийка, спечелила награда за най-добра женска роля в Кан, стана Анасуя Сенгупта, която дори не е професионална актриса – още по-забележително е, че „Безсрамните“, филмът от подборката „Особен поглед“, дал ѝ възможност да блесне, е дело на най-космополитния български режисьор, Константин Божанов: разказ за две секс работнички, които се сприятеляват, влюбват и обречено побягват от своето предопределение. Пак в „Особен поглед“ се зароди феноменът „Потом“ – втори пълнометражен филм на 30-годишния Гинтс Зибалодис, който донесе на Латвия куп отличия, сред които награда на журито и на публиката в мекката на анимацията Анси, „Златен глобус“, „Сезар“ и „Оскар“ (намирам безсловесния сюжет за плаващата през руините на света котка за банален, а компютърният му рисунък ме отблъсква, но уважавам самостоятелното усилие на автора и радостта на родината му).

В огромното изобилие на Кан, което включва и естествен

дъл слаби филми от мастити режисьори, неуспешни експерименти, арт превземки и прочее негледаемости, множество хубави продукции рискуват да потънат в неспоменати, затова бързам да отбележа още няколко – много различни помежду си, но все чудесни: щедрия на емоции „В музиката“ на уелския разказвач Еманюел Куркол, завладяващия поглед към едно начално училище на документалистката Клер Симон „Учене“ (*Apprendre*), знойното блануване „Мотел Съдба“ на бразилеца Карим Айнуд и две несвършени, но интересни сатири – политическата „Слухове“ на Гай Магин и кинаджийската „Второ действие“ на Кантан Дюлю. Плюс „Златната палма“ за късометражка: „Човекът, който не можеше повече да мълчи“ на Небойша Шлепчевич (копродукция с България), който находчиво и съвсем пестеливо успява да предаде един действителен гигантски жест на човечност от периода на войната в Босна.

И други месеци

Ранните открития за годината обикновено се правят на „Сънданс“ в Порт сити (януари), на Берлиналето и в Ротердам (февруари) и все по-често на SXSW в Тексас („Юго-югозапад“, март). От двата американски фестивала с имена от филмови класици (първото заето от „Буч Касиди и Сънданс Кид“, второто моделирано по Хичкоковия „Север-северозапад“) обикновено изскачат лобопитни независими продукции, а от германския великан и нидерландския му събрат – по-остро, ангажирано кино. Юни е на Анси и анимацията, през юли Карлови Вари предлага не само минимум две състоятелни конкурсни програми, но и обзор на хитовете от предходните фестивали. През август са Локарно и Сараево – две от посещаваните и обичани киносъбития, бързо засенчвани в края на месеца от доайена Венеция, който засмуква звездите и пресата, нищо че селекцията ѝ не са от най-силните (Мострата, да напомним, е първият филмов фестивал на планетата, създаден по времето на Мусолини с ясното съзнание за пропагандната мощ на киното). През септември Торонто почти се застъпва със Сан Себастиан и на фестивала в Баската страна често се прожектират филми, чиято премиера току-що се е състояла в Канада. През октомври Ситджес предлага най-обилното пиршество за любителите на хоръра и фантастиката, през ноември Черните нощи

Чудовищното раздвояване във „Веществото“ (Кан) е изиграно с дуете от Демис Мур и Маргарет Куоли

Човеците

от стр. 15

край, цвят по цвят и образ по образ. Истории, които не ще стигнат отсрещния бряг, нито ще посрещнат утрото. Намираш една огромна вселена, омесваш я от нищото, докато слънцето изгрява, за да я върне там, откъдето е дошла – отново в нищото. Отваряш очи за един свят, сътворен с цветове от чиста светлина. Ако решиш да ги отвориш. След това, когато и гласът, който те призовава, утешава, крещи от твое име, който се намърдва в нощта ти, замлъкне, тогава дори самотата изчезва.

Когато отново срещнах А., заварих един мрачен мъж, по-черен от самия мрак. Беше в ранните часове на един летен ден, когато светлината все още не си беше избрала цвят. Отпуснал се пред каменната сграда, седеше върху изтърканата и влажна от утринната роса бетонна настилка. Сякаш нощта, бързайки да си тръгне, беше забравила тази странна, непозната, полусляпа птица, кацнала на тротоара и оставена сама вероятно защото не би привлякла човешко внимание. Като че ли дори слънчевата светлина не го забелязваше, оставяйки единствено него в сянка, осветявайки всичко друго наоколо. Говореше бавно, без да спира и без да откъсва очи от земята. От време на време поклащаше глава, повтаряйки настоятелно, това което казва. На няколко пъти изглежда изпаднаше в съмнение, гледаше озадачено, преплиташе език и започваше отначало. Понякога уплашен от самите думи, друг път успокоен от звука на собствения си глас, говореше без да спира. Вените му бяха станали пурпурни, лицето му не трепваше, досущ непроходима гора, тялото му също не помръдваше, като изключим единичните полюшвания наляво надясно. Само пръстите му се движеха неспирно, сочеха, сливаха се и се разделяха, месейки някаква невидима глина. Крещеше думите, топлеше ги в шепите си, като открадната пита хляб. Късаше ги на големи зальци и ги оформяше една по една. Разпокъсан беше този разговор, извисяващ се, но неуспяващ да достигне своята кулминация, изпънен с подскоци, кръгови движения и задънени улици. Приличаше повече на разказ или приказка, отколкото на укор или реч. Приказка за нестабилното и разклатено човешко състояние... Може би пишеше писмо до живота с невидимо мастило, а може би единствено оставяше бележки под линия. Опитваше се с най-осиротелите и най-очуканите думи да сглоби отново пръснатите си навред парченца. Шисеше кръпки от страниците на вестниците. Заменяше неидентифицирани предмети, разхвърляни навред, с онези, които бе изгубил забинаги. Словобяваше си душа от целия боклук на света. Или по-скоро нещо, което всички останали наричаха *душа*. А. си разговаряше с камъните, с тротоарите поели влагата, студа и самотата на нощта, с пръстта, скрита под асфалта. Разговаряше си така, както корените на дърветата си говорят с мъртвите, жертвите с убиийците, огънят с желязото и пепелта, и завърналата се родилна болка с паметта на пръстта. Беше уморен. Ужасно уморен. Толкова много, че да няма сили да направи и една единствена крачка в посока общия ни свят, въртящ се непрекъснато в собствената си ос.

Изглеждаше така, сякаш се беше смалил във възширокото си палто и панталоните, свличащи се от кръста му, и въпреки това съсухреното му тяло му тежеше до степен да не може да го носи със себе си. Нямахме си връзки на обувките. Ръцете и краката му висяха неподвижни като мъртви листа. Всички улици му принадлежах, но той не ходеше никъде. Стоеше си там, пред каменната сграда, просто така, кламушкайки се като око, което с мъка се разтваря, после се затваря и отново се разтваря. Като стара следа от изгаряне върху набръчканата кожа на земята, като родилен белег. Като петно, изсъхващо преди да достигне окончателната си, човешка форма, но преливащо от границите си, когато бъде притиснато. Беше изненадващо спокоен – беше разбрал и простил за всичко. Навъсил вежди, концентриран, с ясен глас, оставаше си сериозен и почти безчувствен, единствено от време на време, една кратка мускулна конвулсия обземаше тялото му, сякаш имаше треска, а една тъмна вълна прекосяваше цялото му лице и го отнасяше нанякъде, докато очите му изгасваха като две самотни, мокри звезди. Сякаш опитвайки се да затегне до краен предел с отвертка едно винтче в сърцето си, а после да го развие, успяваше да постигне завършеност в собствената си история, да поникне с усилие на повърхността и да разцъфти. А след това млъкваше, протягайки обидено, безнадеждно ръцете си във въздуха сякаш казвайки *Ето, такъв е животът!*, а след това като истински шут очакваше аплодисментите на тълпата. А всъщност езикът на раните говореше в

Елена Йонева, из „Feenagh – Rossmannagher 3“

него, на раните и самотата, на изоставените тържища, на улиците, на двуетажните нарове в килиите, на историите без герои. Езикът на думите, изтързнати от мълчание, заобиколени от непроницаемия ореол на тишината, които се завръщат в мълчието. Език, който никой не желае да слуша или да говори. Ако беше чуваем, може би щеше да повика света на хората към себе си като песента на сирените, за да го разбие в скалите на каменната сграда. Ако някой беше погледнал в очите му, отказали се отдавна от способността да виждат, щеше да забележи огледало, отразяващо целия свят и нищо друго. Той също виждаше в огледалото собствените си безизразни очи и как се превръща в обикновена кал. Но сега А. говореше единствено на камъните, на заробеното под камъка мълчание на почвата... Пишеше своето писмо до ранения гълъб, заспа на рамото му. На вятъра и на мъртвите... А. говореше чрез празните си ръце, които държат живота му, разположен на две неравни части от един белег на рана, без да очаква отговор от тяхната страна. Накрая започна да се смее с ужасяващ смях, освободен от всички окови, разграничавайки се от собствената си история. Изтри и изхвърли собственото си име от славта, наречена *живот*. Изстърга образа си от тази огромна, размазана, неразбираема картина и пусна света в току-що напълния ден като бял празен лист хартия.

Слушаи гласовете, шептенето, стъпките, крясъците, виковете на външния свят... Тъмният на външния свят отдавна те е изтрил от всяка своя картина. Не можеш да разбереш дали са реални, въображаеми или просто внезапни, щедро пренасяните от камъните звуци и ехо. Токове на обувки отекват някъде там, тряска се врати, телефон звъни настойчиво и никой не го вдига. Отприщва се писък, после спира, преминава в стенение и започва отначало. Този път продължава без да спира. Писък, който се разраства като лавина, изтласквайки те обратно в дълбините на мрака, та чак до стенише. Писък, който не можеш да разбереш дали идва от жена или мъж, човек или друго по-невинно същество. От тялото или от самата душа? От безкрайното или неясно минало, което наричаш *мое тяло* или *моя душа*, или от бъдещето, което внезапно си загубил? А може би това е писъкът на Сфинкса, който се хвърля в пропастта. Подготвиш се и ти, по своemu и доколото можеш... решаваи кой от *азовете* си да избуташ на фронта и кой да изтеглиш назад. Единият от вас двамата със сигурност ще се изплаши до смърт. Ще претеглиш всичко, с което можеш и не можеш да се простиш, и кой сметки да разчистиш. В скритите кътчетата на тялото

ти трепери едно друго тяло, а заедно с него треперят каменните стени, трепери цял един свят, треперят и звездите на небето, захлупило същия този свят. Хвърляш се на врата на най-добрия *аз*, който би могъл да бъдеш и се сбозуваш набързо с него. *Готов ли си?* – прошепваш с нощната си усмивка на лице. *Готов ли си да се превърнеш в крилато същество, в покритата с билки гора или в камък?* В камък – връстник на Земята, твърд, мълчалив, целия в дупки и рани... За да се преродиш отново, трябва да бъдеш погребан в земята с огледало и сърце. Но сърцето ти се е превърнало в тънка, пропусклива мембрана около празнотата. Ако искаш да видиш собственото си лице трябва да пролещи сълзи, достатъчни, за да напълнят река. Подземна река, кална, която да ти подсказва по чий образ и подобие си създаден. *Готов ли си да полетиш? Не знам. ОТВЕДЕТЕ ГО ТОЗИ НА ПЕТИЯ ЕТАЖ!*

Сам-самичък се изправяш с трудност, отвъд надеждата и безнадеждността, доброто и злото, а източените ти ръце висят покрай тялото ти като прекършени крила. Твоето последно убежище се блъска в теб фронтално като студено въздушно течение, един изпънен с безкрайност вятър разпилява косите ти, но сякаш за да те събере отново, да сглоби отделните ти части, и за да ти върне обратно лицето. Пръстите на лунната светлина бавно се разхождат по жадните ти за сън очи, принуждавайки живота да изглежда като чудо и покривайки клепачите ти без да ти причинят болка. Тялото ти не може повече да бъде наранявано, трепери като опъната докрай тетива на лък, очакващо последното си изгнание пред портите на Земята. Пътешествието ти от един хоризонт до друг трае само няколко удара на сърцето. Утринната звезда – твоята звезда ти спуска въже, с което да се покатериш до нея. А накрая, веднъж осъзнал своята невинност, отпускаш глава върху трънливата нощ. Осиротял, победен и горд, припознал за свои всички съдби, които се пресичат на това място, тихо се люлееш в обаятието на вятъра, опънат като струна в собственото си изгубване, поел отговорност за всяка лъжа, изречена от живота и смъртта. Великолепната песен на хора прозвучава още веднъж, за последен път. Започва нежно, постепенно се разстила, издига се на талази, извисява се отвъд всеки звук и тишина на света, отвъд небесата и нощите. Онзи далечен, невероятен, велик хор, който призовава с най-истинския си глас – теб и самотата ти, призовават те също барабаните на победата или поражението, както и онзи вятър... Вятърът.

Превод от турски: АЗИЗ ШАКИР-ТАШ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: Амелия Личева (гл. ред.)
Пламен Дойнов, Ани Бурова, Камелия Спасова,
Мария Калинова, Емануил А. Видински
РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ: Бойко Пенчев, Галин Тиханов, Георги Господинов,
Дария Каранеткова, Йордан Ефтимов, Мирела Иванова, Михаил Неделчев
Печат: „Нюзпринт“

ISSN 1310 – 9561

Адрес: СОФИЯ 1000 ул. „Георги С. Раковски“ 108
Банкова сметка: BG56BPВ179401049389602, BIC – BPВBGSF
„Юробанк България“ АД
Издава Фондация „Литературен вестник“
<https://litvestnik.com/>;
<http://litvestnik.wordpress.com>
ВОДЕЩ БРОЯ Ани Бурова